KIRSAL ROMA

Meydanında, sokaklarında, evlerinde antik dönemin görkemini barındıran bir köy.

SÜRDÜRÜLEBİLİR 17 HEDEF

Yoksulluğu sonlandırmak ve gezegeni korumak için hedefler belirlendi.

DOKUZUNCU GEZEGEN

Gökbilimciler, Neptün'ün ötesinde gizlendiği varsayılan gizemli Gezegen 9'u arıyor.

DÜNYA SENİ ÇAĞIRIYOR! MAGMADERGİSİ.COM

MAGMA

YERYÜZÜ DERGİSİ

İSPANYA'NIN DAĞ KÖYLERİ

AĞIRNAS
YERALTINDA GİZEM

HEIDENHEIM
BÜYÜLÜ SAHNE

BOZCAADA
YABAN KIYILAR ADASI

İSTANBUL
MOĞOL RÜZGÂRI

ISSN 2148-7707
facebook/twitter:magmadergisi
www.magmadergisi.com

SAYI 39
AĞUSTOS 2018
14 TL
KKTC 13 TL

AĞIRNAS YERALTINDA GİZEM

Dehlizler, mağaralar, kilit taşlarıyla kapanan salonlar, bir ağ gibi birbirine bağlanan yapılar... Osmanlı uygarlığının başmimarı Mimar Sinan'ın doğduğu kasaba, yerin altında bir şehir saklıyor. Kayseri'nin Ağırnas beldesinin altında yüzlerce yıl kullanılmış yeraltı şehri gün yüzüne çıkıyor.

yazı:
ALİ YAMAÇ

fotoğraflar:
ALİ İTHEM KESKİN

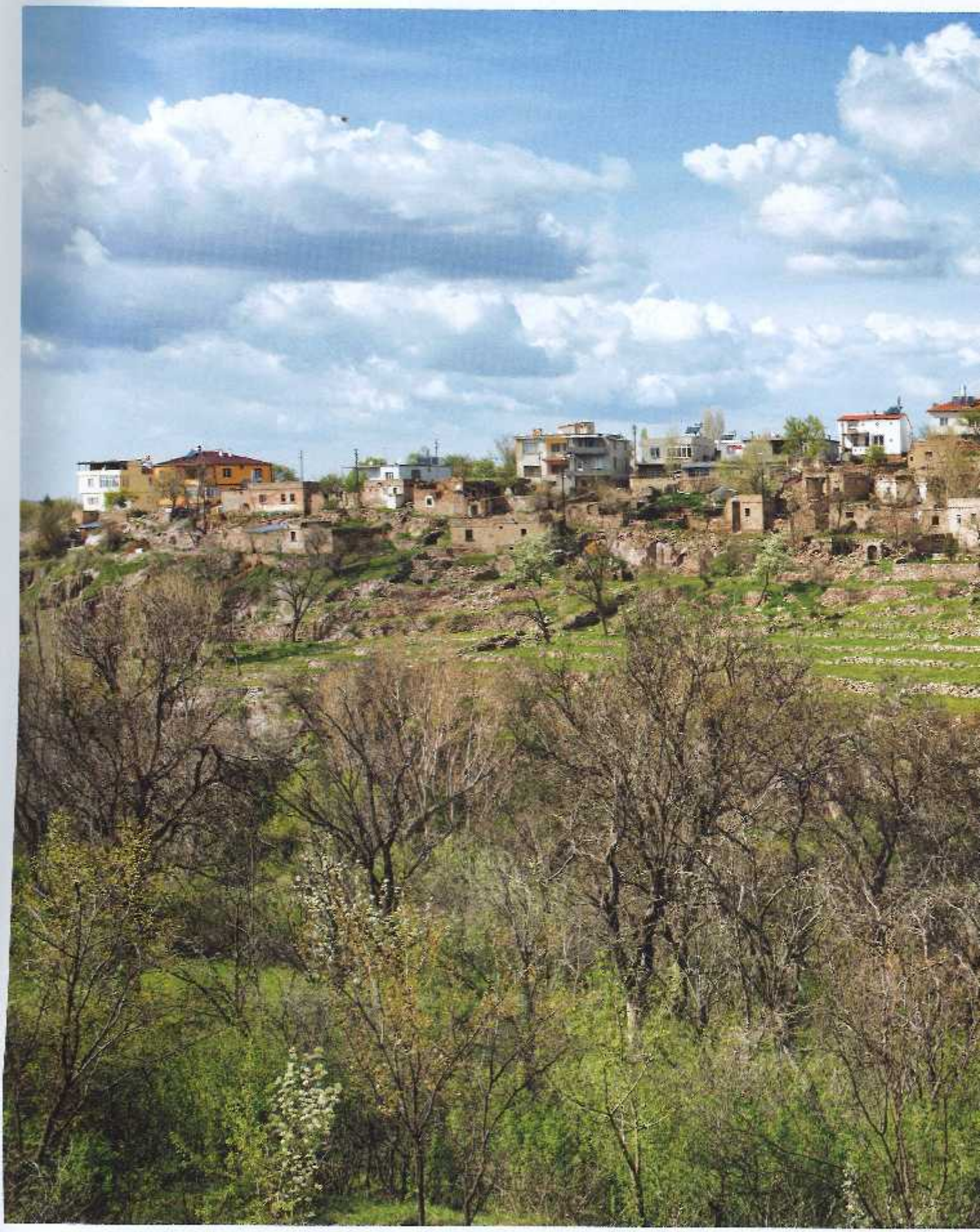

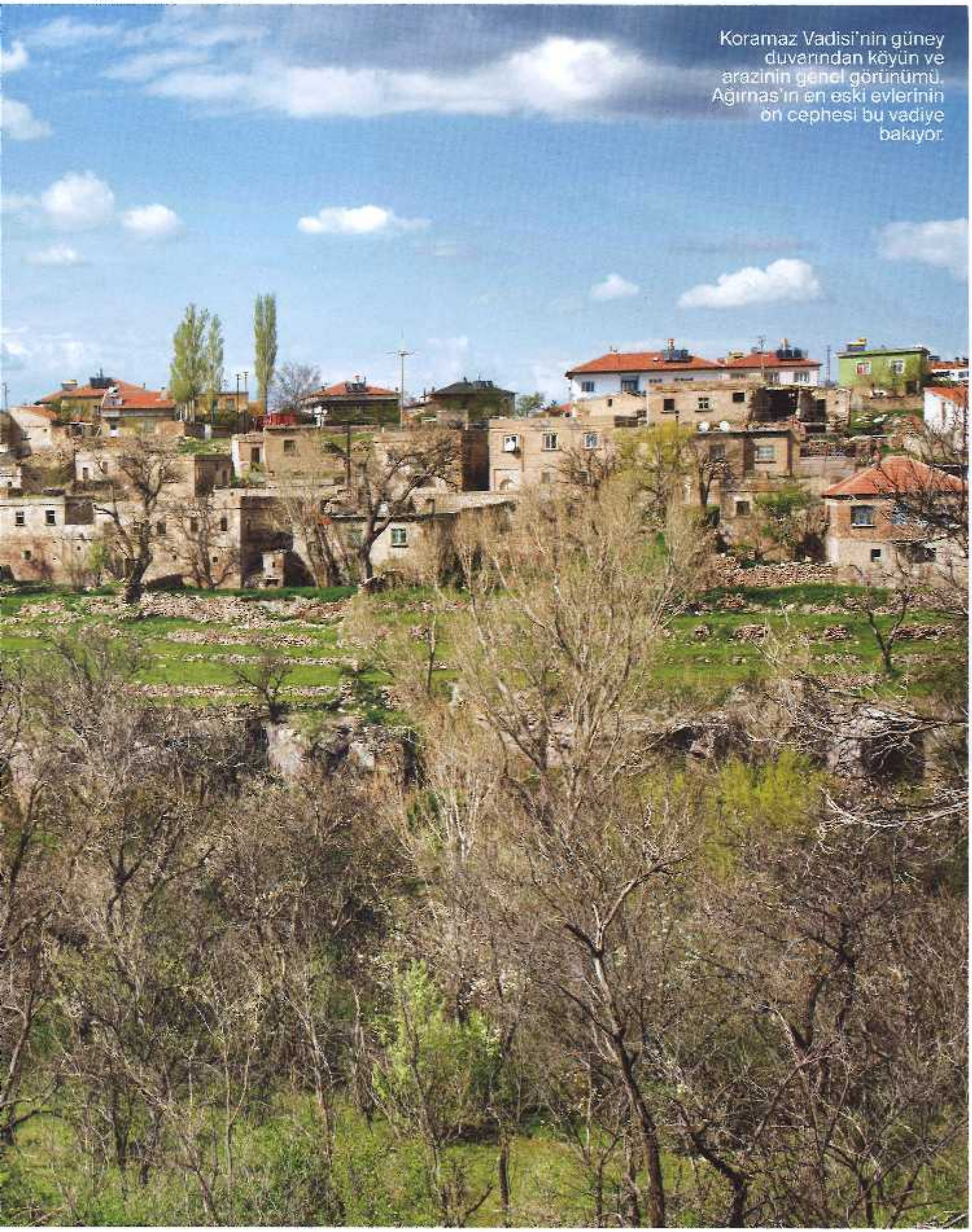
Anadolu'da çok eskiden bağ ve bahçelerde kullanılan güvercin gübresi, bileşiminde bulundurduğu maddeler açısından çok değerliydi. Güvercin bakıcılığında, gübrenin düzenli toplanıp birikmesini sağlayabilmek için bazı yapılara ihtiyaç duyulmuştu. Fotoğrafta Ağırnas yakınlarında, Koremaz Vadisi'ndeki kayalık duvara kazılmış bir güvercinliğin içi görülüyor.

Ağırnas'ta Arap Ocağı adı verilen yapının içi. Efsaneye göre komşu mekânda ağırlanan gezginler gece uyurken Arap Ocağı'nın kutsal olduğuna dair rüyalar görmüş ve sabah uyanır uyanmaz bu rüyaları ahaliye aktarmış. Bunun üzerine yöre halkı Arap Ocağı'nı adak adadıkları, dua ettikleri bir yatıra dönüştürmüş. Arap Ocağı'nda kimin için yapıldığı bilinmeyen bir türbe bulunuyor.

Koramaz Vadisi'nin güney duvarından köyün ve arazinin genel görünümü. Ağırnas'ın en eski evlerinin ön cephesi bu vadiye bakıyor.

KAYSERİ'NİN Melikgazi ilçesine bağlı olan Ağırnas, Kayseri şehir merkezine 27 kilometre uzaklıkta tarihi bir köy. Görkemli taş binaları ve muhteşem doğasının yanı sıra uçsuz bucaksız tünelleri ve yeraltı şehirleriyle insanda hayranlık yaratıyor. Uzmanlar tarafından köyün 3000-3500 yıllık bir tarihe sahip olduğu öngörülüyor.

Ağırnas kasabası yüzyıllar boyunca Rumlar ve Türklerin birlikte yaşadığı bir yerleşim yeri olduğu için bölgede camilerin yanı sıra çok sayıda tarihi kilise görmek de mümkün. 1857 yılında yapılan ve günümüzde restore edilmiş olan Agias Prokopis Kilisesi de o dönemlerin izlerini taşıyor. Kilisenin müdavimleri 1924 yılında yaşanan mübadele döneminde Ağırnas'tan göçmek zorunda kalan Rum ailelermiş. Günümüzdeyse çevredeki birçok köyde olduğu gibi Ağırnas halkı da âdeta köyü bir yazlık gibi kullanıyor. Havaların soğuduğu kış aylarında çoğu aile şehre kışlık evlerine gidiyor. Kış boyunca da bu köyde büyük bir sessizlik hâkim oluyor. Sokaklarda gezerken bazı taş evlerin yıkılmış olduğunu görmek insanın içini burkuyor.

Keremez Vadisi'nin volkanik duvarları sayısız kaya yerleşimine, kilise ve güvercinliğe ev sahipliği yapıyor.

Köy arazisi kıraç. Tarım yapmaya çok da elverişli değil. Hangi ürün ekilirse ekilsin çok fazla verim alınamıyor. Bu durum köy sakinlerini, geçimlerini sağlayabilecekleri başka yollar bulmaya zorlamış. El dokumacılığı, duvarcılık, sıvacılık, taş işleme ve inşaat ustalığı gibi meslekler öne çıkmış. Ustalıkları kendi kasabalarının da dışına taşmış ve birçok Ağırnaslı, Osmanlı devrinde Cezayir, Rodos, İstanbul, Girit, Kıbrıs, Şam, Halep, Kahire, Belgrad gibi uzak şehirlere çalışmaya gitmiş. Kasabadaki evlerin mima-

risi de bundan etkilenmiş. Ayrıca 1875 kayıtlarına göre Ağırnas'ta bir boyahanenin varlığından, çok sayıda el tezgâhlarıyla oldukça kaliteli ve bol miktarda kumaşın dokunup yurtdışına satıldığından bahsediliyor.

Biz, Ağırnas'a başka bir iş için geldik. Obruk Mağara Araştırma Grubu olarak tam üç gündür Mimar Sinan Yeraltı Şehri'ni haritasını çıkartmak üzere ölçümler yapıyoruz. Ağırnas'ta, Mimar Sinan'ın 1489'da doğduğu ve yirmili yaşlarına kadar yaşadığı bilinen evi, şimdiye dek ölçüp haritaladığımız ve belgelediğimiz tüm yeraltı yapıları gibi incelemekte en çok gurur duyduğumuz ve büyük keyif aldığımız yapıydı.

Mimar Sinan'ın evi 2006-2008 yılları arasında Prof. Metin Sözen başkanlığında bir ekip tarafından restore edilmişti. Bu müze-evin altında yer alan devasa yeraltı yapı kompleksi ise bugün Obruk Mağara Araştırma Grubu olarak katıldığımız Kayseri Yeraltı Yapıları Envanteri Projesi kapsamında Kayseri kültür mirasına kazandırılmak üzere haritalandırılıyor. Bazı bağlantıları örülerek diğer kısımlarından ayrılmış, toplam 1.850 metrekarelik bir alana yayılan, karmaşıklığı inanılmaz boyutlarda bu yapıyı haritaladığımız sırada, taşlarla örülmüş bir başka delik daha bulduğumuzda müze görevlisi Ahmet Bektaş, "taşları alıp geçiverin, yandaki eve bağlanıyor; siz ölçtükten sonra ben tekrar örerim" dedi.

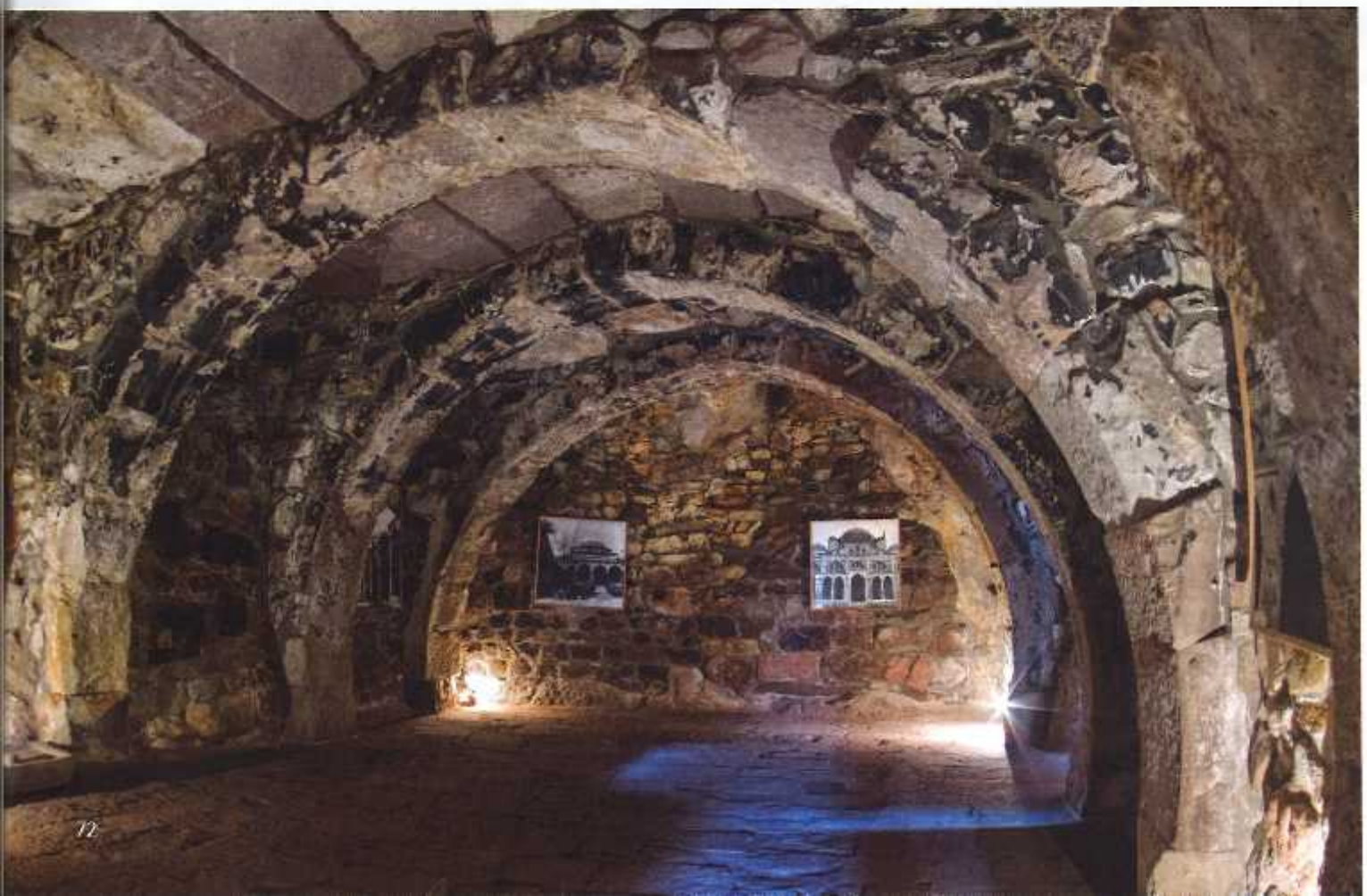
Yandaki komşuya ait olan bu kısım samanlık ve depo olarak kullanılmaya devam ediyordu. Birkaç oda sonra taşlarla örülmüş bir başka geçitle daha karşılaştığımızda, artık Ağırnas'ta bulunan tüm eski evlerin ağ şeklinde

Ağırnas'ın ön cephesindeki eski evler ve yüzlerce yıllık geçmişe tanıklık eden ara sokaklar. Genç nesillerin şehir merkezine taşınması nedeniyle çoğu bina günümüzde terk edilmiş durumda.

Ağırnas, mübadele yıllarına dek Türkler ve Rumların birlikte yaşadığı bir kasabaydı.
Agios Prokopios, Ağırnas'ın 1857 yılında inşa edilmiş son Rum - Ortodoks kilisesi (üstte).

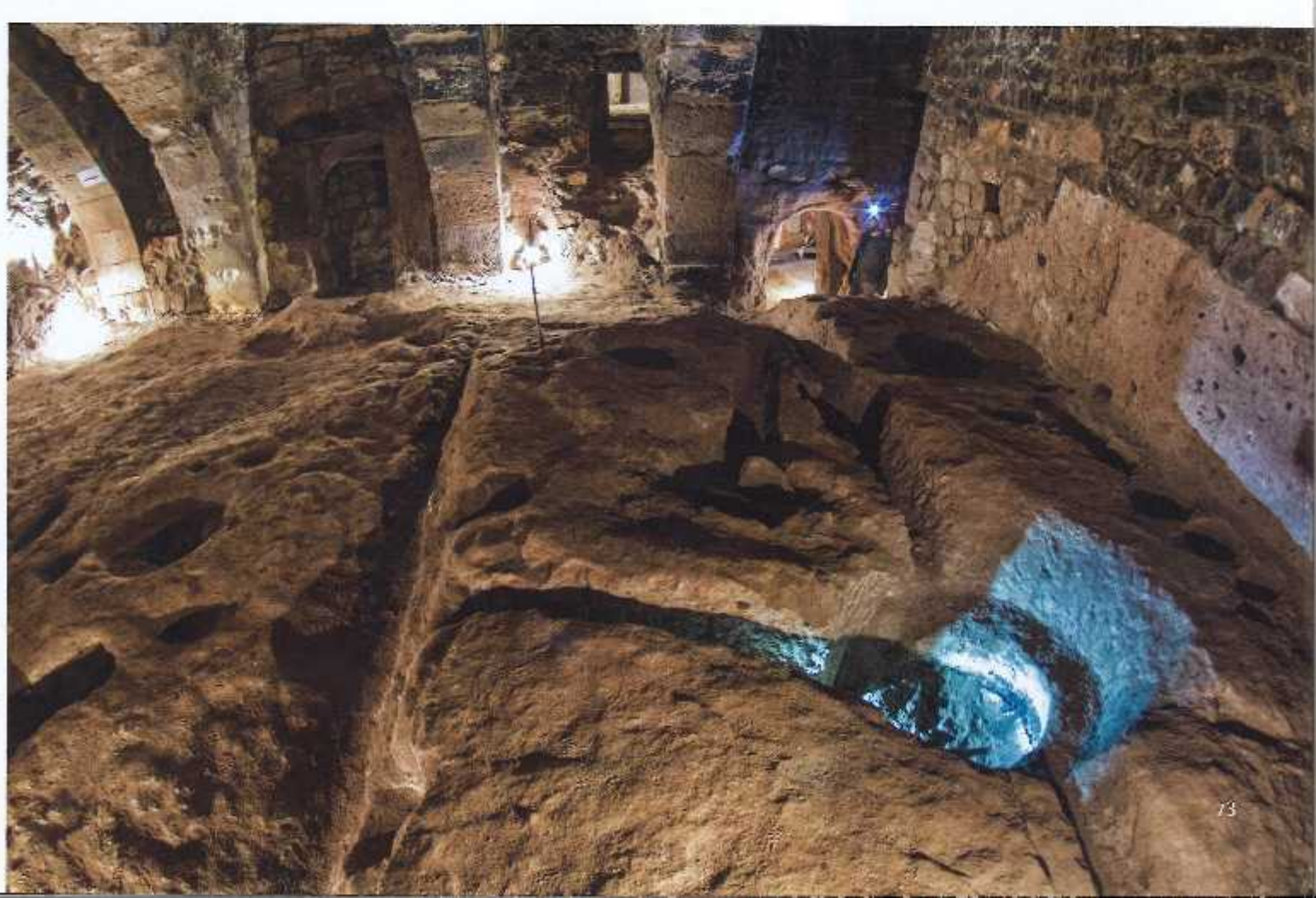
Mimar Sinan Müze Evi'nin doğu kısmındaki beşik tonozlu yeraltı mekânlarından biri (altta).

Mimar Sinan Yeraltı Şehri'nin doğu kısmında bulunan, çatısı taş kesme tonozlu biçimde inşa edilmiş yeraltı odası. Sağ kısımda taşlardan yapılmış dolap, o devirde buzdolabı görevi görüyordu (üstte).

Yeraltı şehrinin batı kısmında bulunan ve daha sonra dökümhane olarak kullanılan salon (altta).

uzanan yeraltı yapılarıyla birbirine bağlı olduğu anlamıştık.

Bu olağanüstü sistemin farklı noktalarda terk edilmiş taş kapıları, Kapadokya civarında görülen diğer örneklerde olduğu gibi bu yeraltı yerleşiminin de en azından bir dönem savunma amacıyla kullanıldığını gösteriyordu. Tünelleri kapatmak için kullanılan ve dışarıdan açılması mümkün olmayan bu taş kapıların Ağırnas'taki örneklerini diğerlerinden ayıran nokta Kapadokya ölçülerinden bile çok büyük olmalarıydı. Fakat zaman içinde savunma kaygısının terk edilmesiyle inşa amacını yitiren bu yeraltı sistemi büyük yapısal değişiklikler geçirmiş. Bazı kısımları depo olmuş, bazı kısımlardaysa odalar birleştirilerek yaşam mekânları haline getirilmişti. Hatta büyük bir salonun içine daha sonradan oyulmuş dökümhane olduğu düşünülen ocaklar, yeraltı yapısının bu kısmının en azından bir dönem atölye olarak kullanıldığını göstermekteydi.

Bu yapıdan farklı olarak, köyün girişinde bulunan diğer yapı, Ağırnas Yeraltı Şehri, orijinal mimarisini tümüyle koruyarak günümüze ulaşmış. Burası, girişinde yer alan ufak kilisesi, erzak depoları, taş kapıları ve yaşam yerleriyle tipik bir Kapadokya tarzı savunma yapısı mimarisine sahip. Kilisenin hemen ardındaki tünellerde gözlenen taş kapılar, kilisenin normal zamanlarda da kullanıldığını kanıtlıyor. Kilisenin doğusunda yer alan salonun kapatılan kuzeydoğu girişine eşlik eden taş kapı rastladıklarımızdan yalnızca biriydi. 24 metre uzunluğa ve yer yer 4 metre genişlikte oldukça etkileyici bir işçiliğe sahip bu büyük salonun güneydoğusuna doğru 60 metre devam eden ana tünelindeki tüm yaşam yerleri ve depo odaları, birçok Kapadokya yeraltı şehri ile karşılaştırılamayacak ölçüde büyük ve ferahtı.

Ağırnas, Koramaz Vadisi'nin çatal yaptığı bir noktada kurulu ve köyün en eski evleri bu vadi duvarının üstüne, iki sıra halinde inşa edilmiş. Bugün köyde var

Ağırnas Yeraltı Şehri, yörece bulunan diğer yeraltı şehirlerinden farklı olarak taş kapıları ve daha sonra değiştirilmemiş iç mekânlarıyla orijinal mimarisini bugün de koruyor (üstte).

Yeraltındaki bezirhanede bulunan ve keten tohumlarını ezerek yağını çıkartmak için kullanılan değirmen (sağda).

olan bu en eski yapılar 18. ve 19. yüzyıllara tarihlense de yerleşimin ilk kuruluşu bin yıllar öncesine uzanıyor. Ağırnas'ın vadiye bakan ön sokaklarındaki bu eski yapılarla yeni yerleşim arasında bulunan Agios Prokopios Kilisesi'nin tarihi 1857'ye dayanır. Oldukça sağlam durumdaki bu Rum Ortodoks kilisesi bugün de ziyarete açık. Kilisenin bulunduğu Afet İnan Parkı'nda yeraltına inşa edilmiş bir de bezirhane mevcut.

Koramaz Vadisi'nde birkaç yerleşimde daha rastlanan bezirhaneler, yabani keten tohumundan yağ çıkartan tesislerdi ve bu yağa da beziryağı denilirdi. Osmanlı döneminde bu yağın günlük hayatta yaygın bir kullanımı vardı. Ağırnas'ın merkezi sayılabilecek bu bölgede yerel halkın Arap Ocağı olarak adlandırdığı taş kemerli bir başka yapı daha mevcut. Daha öncesinde kilise olduğu bilinen ve yakın zamanda bir yatır haline gelen bu yapının bu hızlı dini dönüşümü oldukça ilginç. Yöre halkı tarafından aktarılan rivayete göre yirminci yüzyıl başlarında Ortadoğu'dan iki atlı Müslüman, ziyaret amacı ile Ağırnas'a gelmiş. Bugün Arap Ocağı olarak adlandırılan yapıya komşu mekânda ağırlanan bu gezginler gece uyurken komşu yapının yani Arap Ocağı'nın kutsal olduğuna dair rüya görmüş ve sabah uyanır uyanmaz rüyalarını ahaliye aktarmış. Bunun üzerine yöre halkı Arap Ocağını adak adadıkları, dua ettikleri bir yatıra dönüştürmüş.

Ağırnas'ın isminin geçtiği ve bugün elimizde olan en eski kayıtlar 1500 ve 1520 tarihli iki tahrir defteri. Vergi toplamak için Osmanlı İmparatorluğu döneminde düzenli olarak tutulan bu defterlerde her köyün hane sayısı, bu hanelerde yaşayanların ne iş yaptıkları ve hatta dinleri bile kaydedilirdi. 1500 tarihli Kayseri tahrir defteri kayıtlarına

Ağırnas'ın altına yayılmış yeraltı yapılarının büyük kısmı bugün hâlâ kullanılıyor. Bu kiler Mimar Sinan'ın evinin yan sokağındaki bir diğer evin altında (üstte).

Mimar Sinan Yeraltı Şehri'nin planı. Kazılmaya başlandığı tarih bilinmese de bin yıldan eski olduğu kesin. Yeraltı yapısı, tüm Ağırnas'ın altını ağ gibi kuşatıyor (sağda).

Yöre halkı tarafından aktarılan rivayete göre yirminci yüzyılın başlarında Ortadoğu'dan iki atlı Müslüman, ziyaret amacıyla Ağırnas'a gelmiş. Bugün Arap Ocağı olarak adlandırılan yapıya komşu mekânda ağırlanan bu gezginler gece uyurken komşu yapının yani Arap Ocağı'nın kutsal olduğuna dair rüya görmüş ve sabah uyanır uyanmaz rüyalarını ahaliye aktarmış...

göre Ağırnas'ta 56 hane yaşamakta imiş. Yirmi yıl sonrasında bu sayı 74 haneye çıkmış.

Öte yandan, Ağırnas'ın 400 metre batısında, Koramaz Vadisi'nin tüm bir duvarı kayalara oyulmuş yapılarla dolu. Duvar boyunca, yaklaşık bir kilometre devam eden bu kaya oyması yapılar arasında güvercinlikler, savunma yapıları ve ahırlar olduğu gibi meskenler de mevcut. En ilginci de bu duvar boyunca ölçüp haritaladığımız 154 farklı yapı arasında 11 kilise ve dört Roma kaya mezarı olması herhalde. Ağırnas'ın yanı başında, Koramaz Vadisi'nde bulunan tüm bu yapılar bu yerleşimin geçmişinin yüzlerce değil, binlerce yıla uzandığının bir ispatı gibi.

Kapadokya'daki kaya yapılarında sıkça rastlanan bir uygulama, daha önce kayalara kazılmış bir yapının geçen yüzyıllar içinde farklı bir amaç için devşirilmesi ve tekrar kullanılması. Kiliseler daha sonra güvercinlik oluyor veya Roma kaya mezarları mesken haline geliyor ya da meskenler ahıra, ahırlar depolara dönüşüyor. Duvarlar yıkılıp yeni odalar açılıyor veya odaların içinde duvarlar örülüyor. Binlerce yıldır kayaların içinde yaşamanın süregelen geleneği bu. Zaman içinde devşirilmiş ve değişmiş bazı yapıların ilk inşa amacını anlamak oldukça kolay. Daha sonra güvercinlik olmuş olsa bile bir kiliseyi teşhis edebiliyorsunuz. Aynı şekilde bir Roma kaya mezarı da giriş kapısının süslemeleriyle veya içinde bulunan mezar yerlerinden anlaşılabiliyor.

Kapadokya'da kayaların bu denli kolayca kazılabilmesinin sebebiyse Erciyes Dağı ve civarında bulunan irili ufaklı sayısız yanardağ. Tüm bu yanardağların milyonlarca yıl önce püskürttüğü küller yüzeyde yığılarak yumuşak ve kazılması kolay tüf gibi kayaçların oluşmasına yol açmış. Bu kayaçlarsa yüzyıllar boyunca yörede yaşayanlara mesken olmuş. Ağırnas civarında bu, volkanik kayaç kalınlığının yer yer 100 metreden fazla olduğu biliniyor. Yanardağların her püskürmesi bir diğerinden farklıdır, püskürttüğü külün mineral yapısı değiştikçe yüzeyde oluşan kayaçların da rengi, formasyonu, yapısı değişir. Bu kayaçlarla ilgili yöreden öğrendiğimiz bir uygulama ise hayret verici. Pek çok farklı formda görülen bu kayaçların, bölgede öyle bir kullanım alanı var ki tahminleri zorluyor. Yörede Dorak taşı olarak bilinen ve neredeyse ponza taşı kadar gözenekli olan bir diğer volkanik kayaç da Ağırnas'ta yoğurt yapımında kullanılıyor: evet evet, yanlış okumadınız, yoğurt! Dorak Taşı'ndan oyulan silindirik küpün içine koyulan yoğurt bu küpte bekledikçe fazla suyu küpün kayacı tarafından emiliyor ve ortaya koyu kıvamlı, çok lezzetli Dorak yoğurdu çıkıyor.

Tarihi binlerce yılla ölçülen ve inanılmaz bir kültürel geçmişi hâlâ yaşayan Ağırnas'ın zenginlikleri, yenilenerek ve korunarak ziyaretçilerini bekliyor.

